

Adatok a remetei erdő madárvilágáról

POVÁZSAY LÁSZLÓ

Békés megye délkeleti részén, a Fekete-Körös remetei, s a Kettős-Körös dobozi hídja között, valamint a Gyula—Sarkad, továbbá a Doboz—Sarkad műutak által bezárt mintegy ezer hektáros erdős terület képezi a remetei erdőt. Ez a vidék Békés megye legerdősültebb területe, így erdei madárfaunája is itt a leggazdagabb.

Az erdőt a XVIII. század második felében telepítették, de ebből az időből már csak Remetén van 5—6 példány kb. 200 éves tölgy. 1950 körül még a faluhelyi részen 4—5, Remetén 25—30 példány famatuzsálem volt, amelyeket azóta sajnos nagyrészt kivágtak. A régi okiratok szerint a vidék mindig erdős terület volt, a Fekete-Körös eredeti kacskaringós folyójával övezve.

Az erdő faállománya jelenleg:

60%-ban tölgy,

30%-ban cser és kőris,

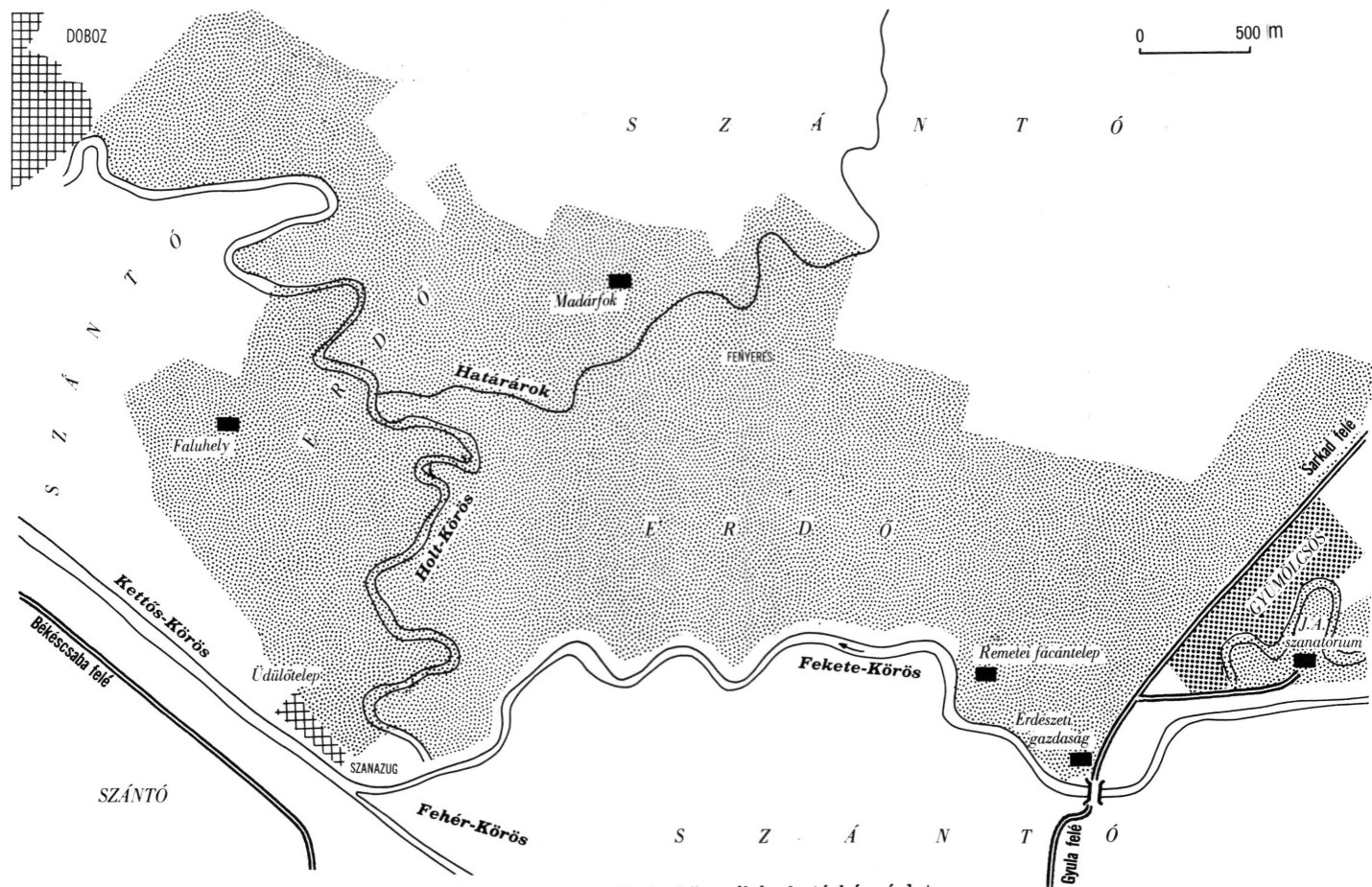
10%-ban nyár, juhar, akác és fekete dió.

Kormegoszlás szerint az erdő 10%-a 80—100 éves, 50—55%-a 40—60 éves, a többi fiatalos, illetve rudas állományú. Felújítás szempontjából majdnem 100%-ban mag, vagy csemete eredetű.

Délről az erdőt folyó határolja — a Fekete-Körös —, Szanazugtól pedig a Kettős-Körös. Az erdőség szorosan csatlakozik a dobozi faluhelyi erdőhöz, ettől csak a Fekete-Körös holtmedre és az úgynevezett Határárok választja el. A múltban e két erdőség (faluhelyi és remetei) két uradalomhoz tartozott és csak 1945 után lett egybefüggő erdészeti szervezet.

Ebben az erdőben 1932 óta végzek madártani megfigyeléseket és faunisztikai kutatást, így adataim 44 év tapasztalataim alapszanak. Ez idő alatt mind az erdő faállományában, mind madárvilágában bizonyos változás történt egyes madárfajok eltűntek, mások viszont megjelentek. Az előforduló madarak felsorolásánál jelen dolgozatomban részletesebben csak a költőmadarakat ismertetem.

Gólya (*Ciconia ciconia*); ismereteim szerint a remetei majorban 1969-től költ rendszeresen, villanypóznára ráerősített kocsikeréken. 1974-ben a hím elpusztult, 1975-ben viszont a tojásain ülő tojót egy idegen tojó elzavarta és a tojásokat is kidobta a fészekből. A 40-es évek elején néhány vízimadár is otthont talált a remetei erdőben, ezek közül leggyakoribb volt a tőkés

1. A remetei erdő és környékének térképvázlata
 1. Kartenskizze des Remeter Waldes und seiner Umgebung

réce (*Anas platyrhynchos*), amely jelenleg is előfordul mint költőmadár. Fészket farakások (tuskók) tetején, erdőtisztítások alkalmával a földön hagyott gallyak között, idősebb fák tövében és fácánetek nádtetején találtam. A *bőjti réce* (*Anas quequedula*) csak a 40-es években költött a fenyeresi laposabb részeken, ahol a talajvíz egész évben megmaradt.

A *barnakánya* (*Milvus migrans*) az 1930–40-es években gyakori költőmadara volt mind a remetei, mind a környék eredeinek, sőt az 1960-as években is költött elvéve a Fekete-Körös melletti szlavóniásban. 1945–1965 között legalább 10 esetben találtam fészket többnyire tölgyfán, nem túl magasán. Egy tölgyfán 1955–1960-ig ugyanazon pár költött a szanazugi részen. Halpusztító tevékenysége miatt a múltban tűzzel-vassal irtották, s így ma már alig látni belőlük egy-két párat. Legutóbbi költése Remetén 1967-ben volt a „somosban” levő tölgyfán, 12 méter magasán. A *héja* (*Accipiter gentilis*) a 40-es évek elejétől kb. 11 éven át állandóan látható volt (1–2 pár), legutoljára 1958-ban figyeltem meg 4 fiókáját a Fekete-Körös menti öreg szlavóniásban. A *karvaly* (*Accipiter nisus*) szintén rendszeres költője volt a remetei erdőnek, nem egy esetben 2–3 pár is. Az 1960-as évektől csak elvéve találkoztam vele költési időben, így 1962-, 1963-, 1969- és 1974-ben. Két esetben fiatal nyárfán, szajkófészkekben ütött tanyát. Jelenleg annyira megcsappant a számuk, hogy télen is csak 1–2 példányt látni vadászatás közben, főleg remetei major környékén. Az *egerészölyv* (*Buteo buteo*), ez a méltóságteljes röptű madár az Alföldön ritkán költ, az utóbbi években azonban nemcsak a remetei, hanem a környék erdeiből is érkezik jelzés költéseiről (Sitkai-, Zebenyi-erdő)! Igen hasznos madár, sajnos a téli apróvad-vadászatokon még mindig áldozatul esik 1–2 példány belőlük — dicstelen trófeaként. A remetei erdőben legutóbb 1973-ban költött. A fészek tölgyfán, kb. 15 méter magasságban, elágazásban volt, ahonnan 2 repülő fiókát láttam kiszállni. Gyors röptű kis sólymunk, a *kaba* (*Falco subbuteo*) ma már ritkán kerül szemünk elé. A remetei erdőben pár esetben költött. A 40-es években a faluhelyi erdőrészekben fasorokban, s legutóbb 1975-ben Szanazugban a Határárokban levő akácfák egyikén sikeresen költött egy pár. A *kék vércse* (*Falco vespertinus*) csak elvéve költ a remetei erdőben. A 40-es évek feléig középkorú tölgyesekben — ahol sok szarkafészkek volt — állandóan költött 1–2 pár. Az utóbbi időben évek telnek el, míg egy-egy pár megtelepszik. Legutóbb a csemetekert melletti fiatal tölgyesben költött egy pár. A remetei erdő legjellegzetesebb ragadozója a *vörös vércse* (*Falco tinnunculus*) már kora tavasszal megjelenik az erdőben és rögtön kiválasztja költőhelyét, amely a legtöbb esetben elhagyott szarkafészkek. Találtam költését régi barnakánya-, egerészölyv-, sőt elhagyott hollófészkekben is. Igen hasznos, mert sok egeret és kisebb kártékony emlőst fogyaszt. A fácántelep mögötti lucernaföldön sokszor megfigyeltem cserebogár-vadászat közben. Számuk a korábbi esztelen pusztítás miatt nagyon megcsappant, jelenleg 4–5 pár költ az erdőben.

Haris (*Crex crex*): a kispáldugban kisebb erdei tisztáson 1941-ben és 1942-ben kaszáltak ki véletlenül egy-egy fészekalját.

Az *örvös galamb* (*Columba palumbus*) általában költöző madár, enyhébb teleken áttelel, de mindig az egyik legkorábban érkezők közé tartozik. Legtöbb esetben a Fekete-Körös melletti sűrű bodzásokban, valamint a fenyeresi sűrű, fiatal tölgyesekben 3–4 méter magasán találni fészket. Előszere-

tettel keresi a foltokban levő ligeterdők közelségét. Számuk csupán 4–5 pár. Az 1930–40-es években a széncinege után a *gerle* (*Streptopelia turtur*) volt az erdő leggyakoribb madara. Most ez nem mondható el, mert számuk a régebbi évekhez viszonyítva kb. a felére csökkent. A fészkelők száma 50–60 pár. A 30-as években a magyar faunában feltűnt egy új madárfaj; a *balkáni gerle* (*Streptopelia decaocto*). Eleinte csak az erdészházak és majorkák környékén volt található, ma már az erdő területén mindenütt találkozni vele. Kedvező körülmények között már február végén megtalálni tojásait, hosszú őszi esetén pedig még novemberben is neveli fiókáit. A gerlével (*S. turtur*) ellentétben főleg kultúrnövények magvaival táplálkozik és rájár a baromfi és fácán eleségére is. Mivel túlzottan szaporodik, gyérítése indokolt. *Kakuk* (*Cuculus canorus*): köztudottan különleges életmódot folytató madár, miután nem rak fészket, tojásait más madár fészkébe csempészi. Id. Povázsay Lászlóval (édesapámmal) eddig a fülemüle (*Luscinia megarhynchos*), citromsármány (*Emberiza citrinella*), énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*), mezei poszáta (*Sylvia communis*), barátka (*Sylvia atricapilla*) és töviszűrő gébics (*Lanius collurio*) fészkében találtuk a kakuk tojásait. Több évtizedes megfigyelés alapján leggyakoribb tavaszi érkezésének ideje: április 17. A *kuvík* (*Athene noctua*) a fenyeresi volt erdészház és a vadas-szín eresze alatt régebben rendszeresen költött. Az utóbbi években a csemetekerti épület eresze alatt és a kis vadászház padlásán észleltem jelenlétét. Egyik leghasznosabb madarunk a *macskabagoly* (*Strix aluco*) az erdészet székhelyén, ahol még akadnak odvas fák, jóformán rendszeres fészkelőnek számít. Először 1956-ban láttam kirepülő fiókáit, legutóbb pedig 1971-ben öreg diófa üregében költött kb. 8 méter magasan. Leggyakoribb baglyunk a *fülesbagoly* (*Asio otus*). Számuk az egérvadászástól is függ, így váltakozó számban költenek a sarkadi műút, valamint a Fekete-Körös melletti fiatalabb erdőkben. Átlagosan 6–7 a költő párok száma. Egy esetben, 1940-ben sűrű, száraz gallyak között a földön találtam 5 fiókáját, hevenyészett kaparásban.

Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*): éjjeli madár, nappal általában kihajló ágakon lapul. Párzás idején „korrogó” hangot ad. Fészkét fiatal tolgyesekben, vágásterületek tuskózás utáni gödreiben, sarangok tövében, sőt egy-két esetben nyiladékokon hagyott fakérgen találtam. Csapadékos időjárás esetén létszámuk felszaporodik.

A *jégmadár* (*Alcedo atthis*) ritkán fedezhető fel, de a Fekete-Körös mentén a halászok több esetben látták költési időben. Személyesen egyetlen esetben találtam fészkét, mégpedig 1955-ben, amikor horgászás közben a fiókáinak élelmet hordó anyát közvetlen közelemben láttam berepülni a fészeküregbe.

Szalakóta (*Carocias garrulus*): amióta kitermelték a Fekete-Körös menti szelíd dióst (1946-ban), csak elvétve költ tágabb nyílású odúkból a szlavóniai körüli idősebb erdőrészekben, a faluhelyi Holt-Körös mederben levő öreg fákból. A *banka* (*Upupa epops*) csak alkalomszerűen költ. Megfigyeléseim alapján számuk országosan megcsappant. A fenyeresi, valamint a remetei vadas-szín eresze alatt 4–5 esetben költött 1–1 pár. Legutóbb 1975-ben a madárfoki erdészház farakásában költött 1 pár. A *nyaktekerecs* (*Jynx torquilla*) általában csendben él, hangját csak tavasszal, költési időben hallatja. Jellegetes testtartása miatt kapta a nevét. A remetei erdőben,

de az egész országban ritka költő madár. Természetes és mesterséges odúban egyaránt találtam költve. Számuk 3—4 párra tehető.

Zöld küllő (*Picus viridis*): számuk nem sok. A korosabb, ritkásabb erdőket kedveli, hol szabad, hullámos repülése biztosítva van. Hangja megszűre hallható. A *nagy fakopáncs* (*Dendrocopos maior*) főleg tölgyesek és középkerű cser erdők jellemző madara. Nem szereti a túlzott „közösséget”. Jobbára csak a cinkékkel és seregélyekkel látni együtt. A túlzottan bokros részeket kerüli. Odúkészítő munkája során kedvező lehetőséget biztosít a cinkék, légykapók és seregélyek megtelepedésének. Igen hasznos madár. Állandó számuk 20—30 pár között mozog.

Az egyik legkedvesebb madarunk a *füstifecske* (*Hirundo rustica*), ez az állandóan csicsergő, villámgyors röptű madár. Az erdészeti istállók mind-egyikében találni 5—6 párat, legtöbbit azonban Remetén, ahol 15—20 pár a költők száma. A *molnár fecske* (*Delichon urbica*) nem jellemzője a remetei madárfaunának, mivel nem lehet minden évben megtalálni költését. (Ha igen, akkor az erdei szolgálati lakások ereszei alatt.) Általában 15—20 pár költ a remetei majorban. *Partifecske* (*Riparia riparia*): a remetei erdő mellett húzódó Fekete-Körös oldalában kisebb-nagyobb telepei találhatók. Egyes években számuk elérte az 500 párat is. *Sárgarigó* (*Oriolus oriolus*): az utóbbi időben szerintem a korábbi évekhez viszonyítva igen megfogyatkozott a sárgarigók száma. Jelenleg a fenyeresi fiatal tölgyesekben, valamint néhány felszámolt tanya helyén levő akácfákon költ egy-két pár. A 60-as évek elején a remetei vadászház környékén tölgyfa lehajló ágán távirtdaszalagokból készített sárgarigófészket találtam, amelyet a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak ajándékoztam.

A remetei erdő ornizának egyik jelentős képviselője a *holló* (*Corvus corax*). Ezt a nemes madarat már a 30-as évek végén a szanazugi részen kb. 30 méter magas tölgyfa elágazásában körülbelül 20 méteres magasságban találtam fészkelve. Ezt a fát „képesfának” nevezték a faluhelyi részen, mert a törzsén emberi arc-formájú forradás volt látható. Ezen a fán kb. 10 évig költöttek a hollók, s évenként általában 3 fiókát repítettek. A másik hollópár szintén egy évtizedig, 1945—1955-ig költött a Fekete-Körös melletti kb. 100 éves szlavóniásban. 1955-ben a hollópár mérgezés következtében elpusztult, a fa pedig egy erős viharban kidőlt. Utána évekig csak kóborló példányokat láttam. A harmadik költés a fenyeresi részen egy háromszögelési pont fölé épített kb. 35 méter magas állványon volt. Miután az állványt 1970 őszén lebontották, így ez a hollópár a marói erdőben költött, ahol fiókáit a fészkek szélén megfigyeltem. A *dolmányos varjú* (*Corvus cornix*), ez a kártékony madár szerencsére csak elvétele, 1—2 párral van képviselve az erdőben. Miután a csendet szereti, s tekintve, hogy az erdőben állandóan fatermelési és felújítási munkák folynak, így ez nem kedvez fészkelési feltételeinek. A *vetési varjú* (*Corvus frugileus*) kisebb telepei a faluhelyi részen kb. 20 éve találhatók. *Csóka* (*Coloeus monedula*): alig egy-két pár található az erdőben, mert a korszerű erdőgazdálkodás nem nagyon tűri meg az odvas fákat, így ez a madár csak elvétele fordul elő néhány megmaradt öreg vadgesztenye- vagy fűzfában költve. A *szarka* (*Pica pica*): az állandó irtás ellenére számuk nem csökken, s mintegy 10—12 pár költ az erdőben. Közvetve azt vehetjük „jónéven” tőlük, hogy elhagyott fészkeikkel a vércséknek és baglyoknak fészkelési lehetőséget

2. Az egykori holló-tanya maradványa: elpusztult óriási tölgy a faluhelyi erdőrészben 1974-ben. (Foto: Réthy)
2. Überreste des einstigen Raben-Horstes: abgestorbene Rieseneiche im dörflichen Waldteil 1974 (Aufnahme: Réthy)

biztosítanak. A *szajkó* (*Garrulus glandarius*) lármás, elevenmozgású madár. Ősszel és télen különféle magvakkal táplálkozik, tavasszal rovarit is fogyaszt. De kismadár-, tojás- és madárfióka-pusztításuk miatt számukat állandóan mérsékelni kell. Fészküket 2,5–4 méter magasan, főleg rudastölgy állományú erdőben találni. Számuk különösen a fenyeresi részen jelentős, de az egész erdő területén gyakoriak: 50–60 fészkelő párra tehető a számuk.

Széncinege (*Parus maior*): állandó jelenlétével, s tömegénél fogva egyik legjelentősebb faja az erdőnek. Minden zúgot, elhagyott harkályodút, földi üreget, rőzserakást, gyökerek között, természetes, és nem utolsósorban mesterséges odúkat használ fel költőhelyéül. Számuk a mintegy 100 mesterséges odú kitelepítésével, amelynek nagy részét ők foglalják el, 160–190 pár. *Kék cinege* (*Parus caeruleus*) az egyik legkedvesebb és legszebb kis énekesünk, valamivel ritkább az előbbi fajnál. Fészkelőhelyül a kisebb nyílású természetes, valamint mesterséges odúkat egyaránt felhasználja. A földtől 1 méterre, de 7–8 méter magasan is találni fészket. Számuk 40–50 párra tehető. A *barátcinege* (*Parus palustris*) az itt költő cinkék közül a legritkább, és mesterséges odúban is csak néha költ 1–2 pár. Találtam fészket 1–2 esetben a nagy fakopáncs elhagyott odújában, néha a levágott fa földben maradt tuskójában, ha abban megfelelő, tágas üreg volt. Számuk a mesterséges odúk ellenére is csak 6–7 párra tehető. Örvendetesen szaporodott az *őszapók* (*Aegithalos caudatus*) száma. 25 évvel ezelőtt nem tartozott az erdő faunájához, most viszont az erdőszélek kőkénybokraiban „lépten-nyomon” találni gömb alakú, zuzmóból és mohából készített fészket, különösen a sarkadi műút melletti erdőrészekben. Sajnos, hogy a fészket — mivel kora tavasszal még nincs takarásban — sokszor tönkreteszik az erdőben barangolók.

Csuszka (*Sitta europaea*), ez a harkálnál ügyesebb, mozgékonyabb, a fa törzsén minden irányban közlekedő madár főleg a tölgyeseket szereti. Egész évben látni, és hallani lehet jellegzetes füttyentésszerű hangját. Az Alföldön kevés költ, mivel inkább északabbra van az igazi hazája. A remetei erdőben rendszeresen 2–3 pár költ. Némely esetben tapasztaltam, hogy a seregélyek elpusztították költését. *Rövidkarmú fakusz* (*Certhia brachydactyla*): számuk aggasztóan megfogyott. Megtelepítési próbálkozásaim — az őzetetők eresze alá forostlemezzel felerősítésével, korhadó üregek elé erősebb kérgek odaerősítésével — (kb. 20 helyen) nem jártak sikerrel. Az 1930–40-es években az erdőszélek melléképületei, a vadasszinek és őzetetők ereszei alatt, korosabb tölgyek és kőrisek kérge mögött, villámsújtott, szélöntött fák repedéseiben állandóan költött 5–6 pár. Jelenleg 1–2 párra tehető a számuk. Az *énekes rigó* (*Turdus philomelos*) elég gyakori mondható, különösen az utóbbi 5–6 évben számuk növekszik. Jelenleg 40–50 pár rendszeresen költ az erdőben. Jellegzetesen tapasztott, csészényi fészket bodza- és kőkénybokron, továbbá fiatal tölgyesben 1–3 méter magasan találni. Elvéve nagyobb fán is költ a törzshöz közel, az oldalágak tövében vagy nagyobb ágak villás elágazásában.

A *fekete rigó* (*Turdus merula*) szintén gyakori a remetei erdőben. Kora tavasszal a hímek kellemes hangját legtöbbször magasabb fák tetejéről hallani. Fészkelési körülményei hasonlóak az énekes rigóéhoz, azzal az el-

téréssel, hogy a fekete rigó legkedveltebb fészkelőhelye az erdőben összerakott fa- és rózsesarangok, emiatt fészkelési magassága általában 1—2 méter.

Hantmadár (*Oenanthe oenanthe*): a szanazugi gátórháznál, az árvízvédelmi karó- és rózserakatokban, valamint a vágásterületek tuskórakataiban állandóan költ néhány pár. *Kerti rozsdafarkú* (*Phoenicurus phoenicurus*): ritkán költ a remetei erdőben, noha fészkelési lehetősége többé-kevésbé adott. 40 év alatt 4—5 esetben észleltem költési időben, legutóbb 1965-ben a Fekete-Körös menti idős szlavóniásban — ahol néhány odút helyeztem ki magasan — repülő fiókáit láttam.

Fülemüle (*Luscinia megarhynchos*): bár rejtett életet él, s legfeljebb egy-egy nyiladékon látni átrepülni, énekéről jól felismerhető. Násza idején késő éjszakáig, majd már pirkadat előtt hallatja igen változatos, dallamos hangját. A tölgyesekben érzi igazán jól magát. Kisebb bokrok, száraz rózse, valamint kidült fák ún. „feküfák” mellett száraz avarba, kisebb cserje tövében, árkok peremén száraz tölgylevelekből készíti igen erős fészket. A remetei erdőben több megfigyelés bizonyítja, hogy igen kedveli a gyöngyvirágos és salamonpecsétje telepeket, s ha van ott cserje is, annak tövéhez építi fészket. Számuk jelentős, sőt az utóbbi időben némi szaporodás tapasztalható. A kövesút melletti erdőrészekben 20—25 pár, míg az egész erdőre vonatkoztatva számuk 45—50 párra tehető.

Új költőfaj a *vörösbegy* (*Erithacus rubecula*), amely inkább a dombvidék madara, s először a 60-as évek elején figyeltem fel, a költési időben jelenlevő madarakra. Első bizonyított költését egy erdei gyalogút szélén csak 1968-ban sikerült megállapítanom. Sajnos, az út kaszálása és szélesítése alkalmával ez a fészkelő tönkrement. A további években több alkalommal is sikerült fészkelését megállapítanom. Mint sok madár, ez is az erdőszéleket és árokoldalakat kedveli, de előszeretettel költ földi üregekben és a fák földön fekvő gyökerei között is. A költőpárok számát a sarkadi műút mentén 8—10-re becsülöm.

Énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*): a Fekete-Körös hullámterében a bokrok közt rendszeresen költ 2—3 pár. Jelenlétét jellegzetes „csettegő” hangja árulja el. *Geze* (*Hippolais icterina*) két esetben költött a remetei major erdészeti parkjában, ahol régebben sok jázmin- és egyéb bokor volt. Legutóbbi költésük, amiről tudok, 1941-ben és 1945-ben volt.

A poszták népes családjából — bár az 1970-es évek elején igen megfogyatkoztak — még mindig jelentős mennyiségben találni a remetei erdőben. Leggyakoribb közülük a *barátka* (*Sylvia atricapilla*). A ritkás cserjeszintben, az erdő szélén és belsejében egyaránt találkozni velük. Általában 0,5—1 méter magasan költ, néha azonban magasabban is, pl.: tölgyfa kinyúló ágán, vagy bodza felső ágvillájában is találtam fészket. Fészke eléggé hevenyészett, amelyet fűszálakból és apró gyökerekből épít. Tojásai közt igen nagy a változatosság. A *karvalyposzáta* (*Sylvia nisoria*) a nagyobb erdei tisztások mellett húzódó kökényest, vagy erdő szélén levő kisebb bokrosokat választja költőhelyéül. A fácánteleg mögötti kökényes egyik kedvelt költőhelye. Mindig mérsékelt számban költött. Jelenlegi számuk 8—10 párra tehető. A *kerti poszáta* (*Sylvia borin*) ritkán fordul elő a remetei erdőben. Főleg a Fekete-Körös mentén húzódó erdőrészekben találni 2—3 párat belő-

lük. A *mezei poszáta* (*Sylvia communis*) főleg a mezőgazdasági területekkel határos bokrosokat kedveli, Remetén élettere nagyon szűkre szabott. A fenyeresi új telepítésekben költ néhány pár. *Kis poszáta* (*Sylvia curruca*): jóval kevesebb van belőlük, mint a barátka poszátákból, de feltűnő, hogy egyes években alig látni 1–2 párat, míg más években számuk megsokszorozódik. Kizárólag az erdőszéleken, ott általában 0,5–1 méter magasságban rakja a fészket.

Új faj a remetei faunában a *csilpcsalp-füzike* (*Phylloscopus collybita*), mely jobbára a hegy- és dombvidék madara. Az 1950-es évek végén jelent meg Remetén költési időben. Csak avatott szem tudja felfedezni boltozatos fészket, mely nyiladékok, erdei gyalogutak, vadcsapások és árkok szélén található. Kecses izgó-mozgó madár, hazánk egyik legkisebb madara. Nemcsak a fészket, hanem őt magát is nehéz észrevenni, leginkább a hangja árulja el jelenlétét. Kb. 60–70 pár költ az erdőben. Jóval mérsékeltebb számban költ a *sisegő füzike* (*Phylloscopus sibilatrix*), melynek térhódítása az 1960-as évek közepére tehető. Kb. 3–4 pár költ. *Szürke légykapó* (*Muscicapa striata*): főleg települések, majorok környékén kerül szemünk elé. Kedvelt költőhelye az épületek gerendázata, fali üregek és a melléképületek szellőzőnyílása és ablakpárkányai. Kedveli a kiszáradó, kikorhadó faág-csonkot is, egy esetben pedig a falon kúszó növény között találtam fészket. Némely évben szinte teljesen hiányzik, másik évben pedig 5–6 párat is látni költési időben. Az *örvös légykapó* (*Muscicapa albirostris*) jóval ritkább az előzőnél. Eddigi feljegyzéseim szerint 7 esetben találtam meg költési időben. 3 esetben mesterséges oduban, 4 esetben pedig elhagyott harkályoduban költött. 1965-ben 2 pár is költött az erdőben, az egyik fészkelőjét sajnos mogyorós pelék elpusztították.

Barázdabillegető (*Motacilla alba*): az erdőben váltakozó számban költ, attól függően, hogy a vágásterületeken költési időben mennyi farakás található. Legtöbbször a tűzifa-sarangokban telepszik meg. Erdészházak közelében, erdei épületek zugaiban, téglarakatokban és kukoricaszárak között is találtam fészket. Régebben, amikor az árvízvédelmi karót és rózstát a Fekete-Körös partján tárolták, számuk jóval több volt. *Kis örgébics* (*Lanius minor*): a remetei erdő nem tipikus élőhelye ennek a fajnak. Eddigi megfigyeléseim alapján a szanazugi- és a faluhelyi-erdőrészek mezőgazdasági területekkel határos részén költ néhány pár rendszeresen. *Tövisszűrő gébics* (*Lanius collurio*): számuk az 1960-as években a fenyeresi új telepítések után felszaporodott. Jobbára nyiladékok szélén és mezőgazdasági területekkel, tisztásokkal határos erdőszéleken, bokrosokban találni. Számuk 30–35 párra tehető.

Az utóbbi években az erdőkben költő *seregélyek* (*Sturnus vulgaris*) száma megnőtt. Az 1940-es években a Holt-Körös melletti korosabb szelíd- és fekete-diósban költött 8–10 pár, jelenleg azonban számuk meghaladja a 70–80 párat. A növekedési hullám hatása nemcsak az erdőben, hanem a környező tanyákon is észlelhető. A fákon kívül fészkelési helyük a házak ereszalja és a falak üregei is. A 60-as évek közepén a Fekete-Körös partján lerakott árvízvédelmi rózserakatokban kb. 500 pár, 1972-ben a József Attila Szanatórium elraktározott gyümölcsösládáiban 400–500 pár seregély költött. Fiókanevelés idején a hatalmas mennyiségű rovarfogyasztás miatt erdészeti szempontból is komoly szerepük van a biológiai védekezésben. Egyedül az

róható fel „bűnöknek”, hogy a tágabb röpnylású odukból elúzik a költő cinegék, csuszkákat és légykapóféléket.

Házi veréb (*Passer domesticus*) és *mezei veréb* (*Passer montanus*): egyik sem közkedvelt madár, bár az erdőkben nem csinálnak kárt, sőt a mezei veréb erdészeti szempontból hasznosnak mondható. Az utóbbi, más kismadarak rovására, erősen terjeszkedik.

Meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*): az erdőben csak néhány pár költ, kb. 4—5 pár. Télen általában itt maradnak és kisebb csapatokkal látni; sármányokkal és pinty-félékkel. Mivel általában a lombkoronában tartózkodnak, ritkán kerülnek szemünk elé. Költőhelyük rendszerint a tölgyesekben van, annak is szélső fasorában. Ha a tölgyesben vadkörte vagy galagonya állomány található, úgy ezeket a helyket választják fészeképítésre. Egy esetben — 1941-ben —, lucfenyő lehajló ágán találta meg fészket a szerző édesapja egy kis liget közepén. Feltűnő helyekre rakott fészke miatt szaporulata sokszor tönkremegy. A *zöldike* (*Chloris chloris*) általában egész évben az erdőben van, csak hidegebb időben látni települések, tanyák közelében. A remetei majorban korábban sok juharfa volt és akkor rendszeresen költött ott 4—5 pár. Jelenleg az egész erdőben ennyire teszem a költőpárok számát. *Tengelic* (*Carduelis carduelis*): inkább a ligetek és gyümölcsösök madara, az erdőben ritkán találkozni vele. Ellenben a remetei majorban levő diófákon és a fácánteleg vadgesztenyefáin, az erdészházak gyümölcsfáin, továbbá a műtak melletti juharfákon költ néhány pár minden évben. *Kenderike* (*Carduelis cannabina*): egyetlen esetben, 1960-ban találtam fészket. Az erdővel közvetlen szomszédos szanatóriumi park szélén, buxus bokorban költött.

Pinty (*Fringilla coelebs*): költöző madár, de enyhébb teleken ittmarad néhány, főként hímek. Ilyenkor a sármányokkal és más magevő madarakkal a fácánteleg köré kitett eleségre is rájárnak. Koratavasszal a színpompás hím erős, csengő hangjával a tavasz hírnöke. Mesteri fészke leginkább az utak szélén levő tölgyfák oldalain található, de nagyon szereti a második koronaszintben levő bodzásokat is. Számuk erősen csökkenőben van. Szerintem a korábbi, kb. 30 pár helyett jelenleg csupán 8—10 párra tehető a költő madarak száma. A *citromsármány* (*Emberiza citrinella*): kedves színfoltja a remetei erdőnek, mivel állandó madár és lépten-nyomon találkozni vele. Fészke utak mellett, erdőszéleken van, igen jól elrejtve. Sűrű fű vagy cserje között épít, a fészek fölött legtöbbször alomlevelekből ernyőszerű képződés van. Télen nagy csapatokba verődnek, s mivel főleg magvakkal táplálkoznak, a fácánoknak kitett eleségre is rájárnak. A *sordély* (*Emberiza calandra*) ritka fészkelő Remetén. Mezőgazdasági területekkel határos ritkás erdőszéleken költ néhány pár. A *kert sármányt* (*Emberiza hortulana*) egyetlen esetben (1945-ben) találtam költetni, mezőgazdasági terület melletti szilsarjak tövében. Azóta csak 1960-ban láttam e madarat, de költését nem sikerült megállapítanom.

Ősszel a költőmadarak nagyrésze elköltözik, elcsendesedik az erdő. De a magevők és a cinegék ittmaradnak, persze ők is csendesebben viselkednek mint költés idején. Kora ősszel pedig megjelennek a fenyőrigók (*Turdus pilaris*) százas tömegei, süvöltők (*Pyrrhula pyrrhula*), csízek (*Carduelis spinus*), kenderikék (*Carduelis cannabina*), vörösbegyek (*Erithacus rubecula*), ökörszemek (*Troglodytes troglodytes*) és királykák (*Regulus regulus*) ki-

sebb-nagyobb csoportjai. Néhány „idegen”, kóborló ragadozó is elvetődik az erdőbe, nevezetesen héják (*Accipiter gentilis*), egerészölyvek (*Buteo buteo*), gatyás ölyvek (*Buteo lagopus*), karvalyok (*Accipiter nisus*), hollók (*Corvus corax*) és időnként néhány nagyobb ritkaság is előfordul mint pl.: fekete harkály (*Dryocopus martius*) 1965-, 1969-, 1971- és 1972-es években; fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) 1965-ben (SZILÁGYI Imre); keleti vándorsólyom (*Falco peregrinus leucogenys*) 1938. X. 16. (TORONYI Márton); és szirti sas (*Aquila chrysaëtos*) 1938-ban (NACSA István). Az utóbbi két ragadozó bizonyítékai a Madártani Intézet (Budapest) és a Munkácsy Múzeum (Békéscsaba) gyűjteményeiben találhatóak. Ritkán megjelennek a csonttollú (*Bombycilla garrulus*) madarak is léprigók (*Turdus viscivorus*) társaságában. 1966 telén, a József Attila Szanatórium japán akácosán hetekig 80–100-as csapatuk tartózkodott.

Összesen 72 költőfajt soroltam fel. Megfigyeléseim szerint 50 faj a rendszeresen, nagyobb számban, 22 faj pedig alkalomszerűen, ill. kisebb számban költ a remetei erdőben.

IRODALOM

KEVE András (1960): Magyarország madarainak névjegyzéke
(A Madártani Intézet kiadványa)

Angaben zur Vogelwelt des Remeter Waldes

LÁSZLÓ POVÁZSAY

Der Verfasser macht in seiner Arbeit mit der Vogelwelt eines Waldes bekannt, wo er bereits seit 40 Jahren (seit 1932) Vogelbeobachtungen anstellt.

Der Remeter Wald liegt etwa 15 km von Békéscsaba, südöstlich der Gemeinde Doboz. Vom Gesichtspunkt der Fauna ist dieser Wald ein wertvoller Teil des an der Sarkader Landstrasse liegenden, mittelalterlichen, sich aus gemischtem Baumbestand zusammensetzenden Waldes, sowie des sich entlang des Ufers der Schwarzen Kreisch (Fekete Körös) ziehenden älteren Eichen- und Eschenhochwaldes, besonders dort, wo hauptsächlich in Flecken auch Strauchwerk zu finden ist.

Nach den Beobachtungen des Verfassers gibt es hier 50 Arten der ständigen Brutvögel, während er bei den hier nur gelegentlich brütenden, in oft nur 2—3 Fällen, 22 Arten beobachtete, bzw. sich Gewissheit über deren Brut verschaffte.

In ihrer Gesamtheit bestätigen die vom Verfasser im Remeter Wald nachgewiesenen 72 Brutvogelarten die vielseitige Vogelwelt der Wälder des Tieflands.

TARTALOMJEGYZÉK
INHALTVERZEICHNIS

<i>Júlia G. Szénászký</i>	
Der Vinca-Fund von Battonya	3
<i>György Goldman</i>	
Gesichtsgefäße und andere Menschendarstellungen aus Battonya	13
<i>Szabó J. József</i>	
Népvándorláskori teleprészlet és Árpád-kori településnyomok Battonya határában	61
Völkerwanderungszeitlicher Siedlungsteil und arpadenzeitliche Siedlungsspuren in der Nähe von Battonya	85
<i>Juhász Irén</i>	
Szarmata temető Endrődön	87
Sarmatisches Gräberfeld in Endröd	113
<i>Beck Zoltán</i>	
Zsilinszki János kézirásos verses-dalos füzete katona korából, 1878-ból	115
Das handschriftliche Vers- und Liederheft von János Zsilinszki aus seiner Soldatenzeit von 1878	179
<i>Grin Igor</i>	
Délkelet-magyarországi szerb népdalok	181
Serbische Volkslieder aus dem südöstlichen Tiefland	231
<i>Hentz Lajos</i>	
A szűcsmesterség Mezőberényben	233
Das Kürschnerhandwerk in Mezőberény	267
<i>Kiss Anikó</i>	
A gyulai várbirtok malmainak története	267
Geschichte der Mühlen des Gyulaer Burgherrschaftsgutes	289
<i>Réthy Zsigmond</i>	
A békéscsabai múzeum madártani gyűjteményének katalógusa	293
Katalog der vogelkundlichen Sammlung des Békéscsabaer Museums	319
<i>Povázsay László</i>	
Adatok a remetei erdő madárvilágáról	321
Angaben zur Vogelwelt des Remeter Waldes	333

A Békés megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya támogatásával kiadja a Békés megyei Múzeumok Igazgatósága.

A kiadásért felel a Békés megyei Múzeumok igazgatója.

Készült magasnyomással, 21 B/5 ív terjedelemben, 800 példányban.

MAHIR — Nyomda Zalaegerszeg 78 2799

